

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

**ГРЕЦЬКИЙ
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За загальною редакцією
Юлії Лабецької**

**Маріуполь
МДУ
2021**

6.4 ДОСВІД ПЕРЕКЛАДУ КІПРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Кіпрська література є живою частиною новогрецької літератури і викликає інтерес у всьому світі. Допитливому читачеві, без сумніву, цікаво дізнатися, як бачать світ кіпрські поети та прозайки. Вони представляють унікальну культуру свого народу, що територіально належить Сходові, культурно тяжіє до Європи, духовно лишається вірним Православ'ю.

Антології кіпрської літератури видано багатьма європейськими мовами. Переглянувши матеріали кількох конференцій перекладачів кіпрської літератури, можна засвідчити їхню участь у справі популяризації кіпрської літератури та культури шляхом перекладу англійською, німецькою, угорською, румунською, болгарською, нідерландською, шведською, італійською, іспанською, каталанською мовою тощо. Не залишилися осторонь цієї справи й викладачі Маріупольського державного університету, який без перебільшення можна назвати оплотом еллінізму в Україні, виконавши переклад російською мовою антології кіпрської літератури, що її уклав професор Кіпрського університету Левтерис Папалеондиу. Антологію було видано в 2008 році за підтримки фонду «Анастасіос Г. Левендис». Переклад виконали викладачі-філологи Маріупольського державного університету Косенко (Рожкова) Ірина, Челпан Вікторія та Кутна (Лабецька) Юлія.

У 2008 році відбулася презентація Антології в стінах Маріупольського державного університету, набувши неабиякого резонансу серед українських елліністів. Не залишили цю події без уваги й наші російські колеги. У 2009 році в санкт-петербурзькому культурно-просвітницькому й літературно-художньому часописові «Родная Ладога» вийшла схвальна рецензія на Антологію, а в 2010 році відбулася презентація видання в посольстві республіки Кіпр в Москві.

Як автор частини перекладів антології, хочу поділитися певними роздумами щодо специфіки перекладу кіпрської літератури російською мовою.

Відомо, що під час будь-якого перекладу перекладач має справу з міжкультурною комунікацією, і саме від майстерності перекладача залежить успіх цієї комунікації. Виконавець художнього перекладу крім обов'язку передати комунікативно-прагматичне значення тексту оригіналу має ще й додаткове завдання – максимально точно передати художню семантику оригінального твору й за можливості залишити читачам таку саму можливість множинної інтерпретації перекладного твору, яка закладена в оригіналові. Читач художнього перекладу не має відкинути його як щось чужорідне, незрозуміле, навпаки: він має побачити в перекладі знайомій йому ситуації та події, що відбуваються на якомусь незнайомому для нього тлі, яке породжує бажання пізнання. Кіпрський філолог і перекладач С. Стефанідис зауважує, що життєздатність кіпрської літератури в умовах іншомовного та іншокультурного середовища залежить саме від вдалого її перекладу. Дослідник використовує дуже влучну метафору, порівнюючи перекладача з емігрантом, і зазначаючи, що перед ними обома стоїть одне і те саме складне завдання: засвоїти новий спосіб життя і нові джерела енергії в новому соціокультурному оточенні [46, с. 101]. Отже, викладач має бути озброєний низкою прийомів, що забезпечують успішне

сприйняття «емігранта» на новому ґрунті. Для цього вкрай необхідно якомога точніше відтворити значення слів-реалій, що передають соціально-історичний та культурний контекст, а також надають художнім творам національного забарвлення.

Перекладознавці виокремлюють дев'ять основних способів перекладу реалій: комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, транскрипція (транслітерація), ситуативний відповідник, калькування, гіперонімічне перейменування (генералізація), транспозиція на конотативному рівні, метод уподібнення (синонімічна заміна) та контекстуальне розтлумачення реалій.

Іншим прийомом, що забезпечує адекватність перекладу, є, на наш погляд, лінгвокраїнознавчий коментар. «Лінгвокраїнознавчий коментар розкриває національні особливості позамовного фактора, доповнює фонові знання, які потрібні для розуміння незнайомих реалій, з'ясовує національно-специфічні, культурно-історичні та інші конотації» [3, с. 93]. Безумовно, корисним для читача «Антології кипрської літератури (в переводе с новогрецеского на русский язык)» є вступ до антології, в якому проаналізовані основні художні тенденції сучасної кіпрської літератури, а також роз'яснено загальний політичний та соціокультурний контекст представлених у антології творів. Проте, у випадку кожного окремого твору перекладачеві все ж таки доводиться шукати точки дотику двох літератур та культур і пояснювати незрозуміле через відоме.

Проаналізуємо окремі випадки перекладу кіпрських реалій та використання лінгвокраїнознавчого коментаря. Найпоширенішим виявився метод комбінованої реномінації, який полягає у поєднанні іншомовної транскрипції, транслітерації слова-реалії з описовою перифразою, що дає змогу розкрити семантику реалії й разом з тим передати її оригінальний характер. Наприклад, назва кіпрської реалії-топоніму *Ayía Triáda* в поезії Л. Зафіріу «Вечерняя печаль» передано транскрипцією – *Агия Триада*, але при цьому під текстом пояснюється, що йдеться про кіпрське село, яке знаходиться на окупованій турками території. Лише так читач зможе правильно зrozуміти причину смутку ліричного героя.

Показово, що при перекладі нам досить часто довелося використовувати лінгвокраїнознавчий коментар, відмічаючи певні слова зірочками і пояснюючи їхнє значення в контексті твору. При перекладі оповідання Н. Марангу «Поездка» вже сама назва помічена зірочкою, а в коментарі після тексту сповіщається, що оповідання засновується на реальних подіях. Йдеться про поїздку кіпрських жінок на окуповану турецькими військами територію на знак протесту проти розділу держави надвоє. Далі оповідачка від першої особи описує свої враження на основі власних асоціацій від побаченого. Оскільки у російськомовного читача слова-стимули, використані авторкою, не викликають потрібних асоціацій, нам знову довелося використовувати прийом лінгвокраїнознавчого коментаря, пояснюючи, приміром, чим відомий *Фотис Кондоғлу*, що це за дитячі ігри – змійки та злодії-поліцейські тощо. При перекладі реалії-антропоніму *Kόντογλου* та назви дитячої гри *κλέφτες και αστυνόμοι* також використано метод комбінованої реномінації. Ім'я *Кондоғлу* протранскрибовано,

при цьому додатково роз'яснено, що йдеться про сучасного грецького художника-іконописця, щоб експлікувати інформацію про асоціації героїні. Назва гри – *воры-полицейские* відтворено міжмовною транспозицією, але додатково роз'яснено, що йдеться про гру, подібну до російської *казаки-разбойники*.

Метод комбінованої реномінації використовується при перекладі реалії-топоніму *Месаоріа* в тому самому оповіданні. Крім транскрипції-транслітерації *Месаорія* зазначаємо, що *Месаорія* (букв. Міжгірря) – це центральна долина у східній частині острова, що складається з морських відкладень і розташована між двох гірських хребтів, один з яких знаходиться у грецькій частині Кіпру, а інший – в турецькій. У такому ракурсі наївне дитяче запитання про те, чи може ця долина, як колись, знову стати морем, імпліцитно вказує на те, що об'єднання острову є дуже бажаним, але видається майже неможливим. Зрозуміло, що без роз'яснення інформації про цю долину ідею твору передати неможливо.

Отже, для забезпечення адекватності перекладу і, відповідно, адекватності сприйняття творів кіпрської літератури російськомовним читачем дуже важливо приділяти особливу увагу відтворенню реалій. Як виявилося, при перекладі художніх творів найпоширенішим способом перекладу реалій Кіпру російською мовою виявився метод комбінованої реномінації. Хоча він доволі громіздкий, цей недолік нівелюється його безумовним внеском у передачу комунікативно-прагматичного, художньо-естетичного та національно-специфічного потенціалу твору.